

O‘ZBEKISTONDA HARBIY MADANIYATNING MILLIY-FALSAFIY NEGIZLARI

<https://doi.org/10.24412/2181-1784-2026-22-255-261>

Ergashev Tursunboy Ilxomjonovich,

Mirzo Ulug‘bek nomidagi

O‘zbekiston Milliy universiteti mustaqil tadqiqotchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada O‘zbekistonda harbiy madaniyatning shakllanishi va rivojlanishining milliy-falsafiy asoslari ijtimoiy-falsafiy nuqtai nazardan tahlil qilinadi. Harbiy madaniyat milliy qadriyatlar, tarixiy tajriba va zamonaviy davlat siyosati uyg‘unligida shakllanuvchi kompleks fenomen sifatida talqin etiladi. Tadqiqotda harbiy madaniyatning aksiologik, etik va ijtimoiy funksiyalari ochib berilib, uning yoshlar tarbiyasi va milliy xavfsizlikni ta‘minlashdagi o‘rni asoslanadi.

Kalit so‘zlar: harbiy madaniyat, milliy qadriyatlar, vatanparvarlik, ijtimoiy ong, milliy xavfsizlik, falsafa, O‘zbekiston.

Zamonaviy global xavfsizlik tizimining murakkablashuvi, geosiyosiy raqobatning kuchayishi va yangi turdagi tahdidlarning paydo bo‘lishi harbiy sohaning nafaqat texnik va strategik, balki ijtimoiy-falsafiy jihatlarini ham chuqur o‘rganishni taqozo etmoqda. Shu nuqtai nazardan, harbiy madaniyat tushunchasi zamonaviy jamiyat taraqqiyotining muhim komponentlaridan biri sifatida alohida ahamiyat kasb etadi. Harbiy madaniyat faqat qurolli kuchlar faoliyati bilan chegaralanmay, balki jamiyatning ma‘naviy darajasi, qadriyatlar tizimi va milliy o‘zlikni anglash jarayonlari bilan uzviy bog‘liq bo‘lgan kompleks ijtimoiy hodisadir.

Tarixiy tajriba shuni ko‘rsatadiki, har qanday davlatning barqarorligi va xavfsizligi uning harbiy salohiyati bilan bir qatorda harbiy madaniyat darajasiga ham bevosita bog‘liqdir. Ayniqsa, milliy qadriyatlarga asoslangan harbiy madaniyat jamiyatda vatanparvarlik, burch va mas‘uliyat tuyg‘ularini shakllantirish orqali milliy birlik va ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlashga xizmat qiladi. Shu bois harbiy madaniyatni faqat amaliy harbiy faoliyat doirasida emas, balki ijtimoiy ong va madaniyat tizimining ajralmas qismi sifatida talqin etish zarur.

O‘zbekiston Respublikasida mustaqillik yillarida milliy armiyani shakllantirish, harbiy xizmat nufuzini oshirish va yoshlar ongida vatanparvarlik ruhini mustahkamlash davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri sifatida qaralmoqda. Bu jarayon milliy qadriyatlar, tarixiy meros va zamonaviy harbiy rivojlanish talablari o‘rtasidagi uyg‘unlikni ta‘minlashni talab etadi [10, 267]. Shu jihatdan harbiy madaniyatning milliy-falsafiy negizlarini o‘rganish ilmiy va amaliy ahamiyatga ega.

Mazkur muammo ijtimoiy-falsafiy nuqtai nazardan ham dolzarb hisoblanadi, chunki harbiy madaniyat insonning axloqiy kamoloti, ijtimoiy ong va qadriyatlar tizimi bilan uzviy bog‘liqdir. Harbiy madaniyatni shakllantirish jarayoni nafaqat harbiy institutlar faoliyati, balki ta‘lim tizimi, madaniyat, ijtimoiy muhit va davlat

siyosati orqali amalga oshiriladi. Bu esa uni kompleks yondashuv asosida tahlil qilish zaruratini keltirib chiqaradi.

Harbiy madaniyat tushunchasi zamonaviy ijtimoiy-falsafiy tadqiqotlarda ko‘p qirrali va kompleks fenomen sifatida talqin etiladi. U jamiyatning harbiy soha bilan bog‘liq qadriyatlari, me‘yorlari, bilimlari va xulq-atvor modellari tizimini ifodalaydi hamda ijtimoiy ong, siyosiy institutlar va madaniy an‘analar bilan uzviy bog‘liq holda shakllanadi [2, 216]. Shu bois harbiy madaniyatni faqat amaliy harbiy faoliyat doirasida emas, balki ijtimoiy-falsafiy kategoriya sifatida o‘rganish zarur.

Nazariy jihatdan harbiy madaniyat tushunchasi bir nechta asosiy komponentlarning birligida namoyon bo‘ladi. Avvalo, aksiologik komponent harbiy faoliyatning qadriyatlar asosini tashkil etib, vatanparvarlik, burch, sadoqat, jasorat va fidoyilik kabi tushunchalarni o‘z ichiga oladi. Ushbu qadriyatlar harbiy xizmatchining ma‘naviy-axloqiy qiyofasini belgilaydi va uning faoliyatini yo‘naltiradi.

Ikkinchidan, normativ komponent harbiy madaniyatning me‘yoriy asosini tashkil etadi. U intizom, tartib, buyruqqa bo‘ysunish, mas‘uliyat va xizmat burchiga sodiqlik kabi tamoyillar orqali ifodalanadi. Ushbu me‘yorlar harbiy tizimning barqarorligini ta‘minlashda muhim rol o‘ynaydi.

Uchinchidan, kognitiv komponent harbiy bilimlar, strategik tafakkur va harbiy tajriba bilan bog‘liq bo‘lib, u harbiy madaniyatning intellektual asosini tashkil etadi. Bu komponent orqali harbiy faoliyatning nazariy va amaliy jihatlari o‘zlashtiriladi.

To‘rtinchidan, amaliy komponent harbiy madaniyatning konkret faoliyatdagi ifodasini bildiradi. U harbiy xizmatni bajarish jarayonida namoyon bo‘ladigan ko‘nikmalar, odatlar va xulq-atvor modellarini o‘z ichiga oladi.

Metodologik jihatdan harbiy madaniyatni tahlil qilish bir nechta ilmiy yondashuvlar asosida amalga oshiriladi. Birinchidan, tizimli yondashuv harbiy madaniyatni o‘zaro bog‘liq elementlardan iborat yaxlit tizim sifatida ko‘rib chiqadi. Bu yondashuv harbiy madaniyatning ichki tuzilmasini va uning boshqa ijtimoiy tizimlar bilan aloqalarini aniqlash imkonini beradi.

Ikkinchidan, aksiologik yondashuv harbiy madaniyatni qadriyatlar tizimi nuqtai nazaridan tahlil qiladi. Ushbu yondashuv orqali harbiy faoliyatning ma‘naviy asoslari va uning jamiyatdagi qadriyatlar bilan bog‘liqligi ochib beriladi.

Uchinchidan, ijtimoiy-falsafiy yondashuv harbiy madaniyatni jamiyat taraqqiyoti, ijtimoiy ong va milliy identiklik bilan bog‘liq holda o‘rganadi. Bu yondashuv harbiy madaniyatning jamiyatdagi o‘rni va funksiyalarini aniqlashga xizmat qiladi.

To‘rtinchidan, tarixiy yondashuv harbiy madaniyatning shakllanishi va rivojlanishini tarixiy jarayonlar kontekstida tahlil qilish imkonini beradi. Bu orqali harbiy madaniyatning milliy xususiyatlari va evolyutsiyasi aniqlanadi.

Shuningdek, harbiy madaniyatni metodologik tahlil qilishda uning ko‘p darajali tuzilmasini ajratish mumkin. Individual darajada u harbiy xizmatchining shaxsiy fazilatlari va xulq-atvorida namoyon bo‘ladi. Ijtimoiy darajada esa u jamiyatning umumiy qadriyatlari va ijtimoiy institutlari orqali shakllanadi. Ushbu darajalar o‘zaro bog‘liq bo‘lib, harbiy madaniyatning yaxlit tizimini tashkil etadi.

Harbiy madaniyat tushunchasining nazariy-metodologik asoslari uning ko‘p komponentli, tizimli va integrativ xarakterini ko‘rsatadi. U nafaqat harbiy faoliyatni tartibga soluvchi mexanizm, balki jamiyatning ma‘naviy va madaniy rivojlanishini belgilovchi muhim ijtimoiy-falsafiy kategoriya sifatida alohida ahamiyat kasb etadi [4, 135].

Harbiy madaniyatning mazmuni va rivojlanish yo‘nalishi, avvalo, jamiyatning milliy qadriyatlar tizimi bilan uzviy bog‘liqdir. Chunki harbiy faoliyat nafaqat texnik va strategik jarayon, balki chuqur ma‘naviy-axloqiy asosga ega bo‘lgan ijtimoiy institut sifatida shakllanadi. Shu bois harbiy madaniyatni milliy qadriyatlardan ajratilgan holda tasavvur etish mumkin emas; u aynan milliy ong, tarixiy tajriba va madaniy an‘analar negizida qaror topadi.

Milliy qadriyatlar harbiy madaniyatning aksiologik asosini tashkil etadi. Vatanparvarlik, jasorat, sadoqat, burch va fidoyilik kabi qadriyatlar harbiy xizmatchining shaxsiy fazilatlari va faoliyatining ma‘naviy yo‘nalishini belgilaydi [8, 73]. Ushbu qadriyatlar harbiy xizmatni oddiy kasbiy faoliyatdan yuqori darajadagi ijtimoiy va ma‘naviy burch sifatida anglash imkonini beradi. Natijada harbiy madaniyat jamiyatda yuksak ma‘naviy qadriyatlarning ifodasi va himoyachisi sifatida namoyon bo‘ladi.

Tarixiy nuqtai nazardan O‘zbekiston hududida shakllangan harbiy an‘analar milliy qadriyatlar bilan chambarchas bog‘liq bo‘lgan. Ajdodlarimizning harbiy san‘ati, davlatni himoya qilishga qaratilgan siyosiy tajribasi, shuningdek, jasorat va mardlikka asoslangan axloqiy me‘yorlari zamonaviy harbiy madaniyatning muhim negizini tashkil etadi. Ushbu tarixiy meros harbiy madaniyatning davomiyligi va uzluksizligini ta‘minlaydi.

Milliy qadriyatlarning harbiy madaniyatga ta‘siri, avvalo, vatanparvarlik tuyg‘usining shakllanishida namoyon bo‘ladi. Vatanparvarlik harbiy madaniyatning markaziy kategoriyasi bo‘lib, u shaxsning o‘z yurtiga, xalqiga va davlatiga sadoqatini ifodalaydi [3, 161]. Bu tuyg‘u harbiy xizmatchining motivatsiyasini belgilab, uning xizmat burchini sidqidildan bajarishiga turtki beradi.

Shuningdek, milliy qadriyatlar harbiy jamoaviylik va birdamlikni mustahkamlashda ham muhim rol o‘ynaydi. An‘anaviy jamiyatlarda shakllangan hamjihatlik, o‘zaro hurmat va jamoaga sodiqlik tamoyillari harbiy muhitda yanada kuchliroq namoyon bo‘ladi. Bu esa harbiy tizimning samarali faoliyat yuritishini ta‘minlaydi.

Axloqiy jihatdan milliy qadriyatlar harbiy madaniyatning etik asoslarini belgilaydi. Halollik, mas‘uliyat, intizom va insonparvarlik kabi fazilatlar harbiy xizmatchining xulq-atvorida muhim o‘rin egallaydi. Bu qadriyatlar harbiy faoliyatni nafaqat samarali, balki axloqiy jihatdan asoslangan holda amalga oshirish imkonini beradi.

Zamonaviy sharoitda milliy qadriyatlar va harbiy madaniyat o‘rtasidagi munosabat yangi omillar ta‘sirida yanada murakkablashmoqda. Globalizatsiya, madaniyatlararo aloqalar va texnologik rivojlanish harbiy madaniyatning shakllanishiga yangi elementlarni olib kirayotgan bo‘lsa-da, milliy qadriyatlar uning

barqaror asosini tashkil etishda davom etmoqda [7, 42]. Shu bois milliy va global omillar o‘rtasidagi muvozanatni ta‘minlash muhim vazifa hisoblanadi.

O‘zbekiston sharoitida harbiy madaniyatni rivojlantirish jarayoni milliy qadriyatlar asosida olib borilmoqda. Yoshlar tarbiyasida vatanparvarlik ruhini mustahkamlash, tarixiy merosga hurmatni oshirish va harbiy xizmatning ijtimoiy nufuzini yuksaltirish ushbu yo‘nalishdagi ustuvor vazifalar sifatida qaraladi. Bu esa harbiy madaniyatning milliy-falsafiy negizlarini yanada mustahkamlashga xizmat qiladi.

Harbiy madaniyatning mazmuni va funksional mohiyatini chuqur anglash uning aksiologik (qadriyatga oid) va etik (axloqiy) asoslarini tahlil qilishni talab etadi. Chunki harbiy faoliyat, o‘z tabiatiga ko‘ra, nafaqat strategik va tashkiliy jarayon, balki yuksak ma‘naviy-axloqiy mezonlarga tayanadigan ijtimoiy institut hisoblanadi. Shu bois harbiy madaniyat qadriyatlar tizimi va axloqiy me‘yorlar birligida shakllanuvchi kompleks fenomen sifatida namoyon bo‘ladi.

Aksiologik jihatdan harbiy madaniyatning markazida vatanparvarlik qadriyati turadi. Vatanparvarlik harbiy xizmatchining faoliyatiga ma‘no beruvchi asosiy motivatsion omil bo‘lib, u davlat va jamiyat manfaatlarini himoya qilishga tayyorlikni ifodalaydi [9, 386]. Ushbu qadriyat harbiy madaniyatning boshqa elementlari – burch, sadoqat, jasorat va fidoyilik bilan uzviy bog‘liq holda namoyon bo‘ladi.

Burch tushunchasi harbiy madaniyatning muhim aksiologik komponenti sifatida alohida ahamiyat kasb etadi. Harbiy burch shaxsning o‘z zimmasiga yuklangan majburiyatlarni ongli ravishda anglab, ularni mas‘uliyat bilan bajarishga intilishini bildiradi. Bu qadriyat harbiy xizmatni oddiy kasbiy faoliyat emas, balki yuqori darajadagi ijtimoiy va ma‘naviy vazifa sifatida talqin etishga asos yaratadi.

Sadoqat va fidoyilik qadriyatlari harbiy madaniyatning barqarorligini ta‘minlovchi muhim omillar hisoblanadi. Sadoqat davlatga, xalqqa va xizmatga bo‘lgan mustahkam ishonch va sodiqlikni ifodalasa, fidoyilik o‘z manfaatlarini umumiy manfaatlar yo‘lida qurbon qilishga tayyorlikni anglatadi [6, 133]. Ushbu qadriyatlar harbiy jamoaning ichki birligini mustahkamlashda muhim rol o‘ynaydi.

Etik jihatdan harbiy madaniyat axloqiy me‘yorlar tizimi orqali namoyon bo‘ladi. Harbiy etika harbiy xizmatchining xulq-atvorini tartibga soluvchi prinsiplar majmui bo‘lib, unda halollik, adolat, intizom, mas‘uliyat va insonparvarlik kabi fazilatlar ustuvor o‘rin egallaydi. Bu me‘yorlar harbiy faoliyatni nafaqat samarali, balki axloqiy jihatdan asoslangan holda amalga oshirishni ta‘minlaydi.

Harbiy madaniyatning etik asoslarida erkinlik va intizom o‘rtasidagi dialektik munosabat alohida ahamiyatga ega. Harbiy tizimda intizom ustuvor bo‘lsa-da, u shaxsning ongli tanlovi va ichki mas‘uliyati bilan uyg‘unlashgandagina samarali natija beradi [1, 341]. Shu bois harbiy madaniyatda intizom majburiy bo‘ysunish emas, balki ongli ravishda qabul qilingan axloqiy majburiyat sifatida talqin etiladi.

Bundan tashqari, harbiy madaniyatning etik asoslari insonparvarlik tamoyili bilan ham bog‘liqdir. Zamonaviy harbiy faoliyat xalqaro huquq me‘yorlari va inson huquqlariga hurmat asosida olib borilishi lozim. Bu esa harbiy madaniyatni faqat kuch

ishlatish vositasi sifatida emas, balki ijtimoiy adolat va tinchlikni ta'minlashga xizmat qiluvchi institut sifatida talqin etish imkonini beradi.

Zamonaviy sharoitda harbiy madaniyatning aksiologik va etik asoslari yangi omillar ta'sirida rivojlanib bormoqda. Global xavfsizlik muammolari, texnologik taraqqiyot va ijtimoiy ongning o'zgarishi harbiy qadriyatlar tizimining yangicha talqinini talab etmoqda. Shu bilan birga, milliy qadriyatlar ushbu jarayonda harbiy madaniyatning barqaror asosini saqlab qolmoqda.

Harbiy madaniyat jamiyatning ijtimoiy tuzilmasida muhim o'rin egallovchi kompleks fenomen bo'lib, u nafaqat harbiy tizim faoliyatini tartibga soladi, balki kengroq ma'noda ijtimoiy barqarorlik, milliy xavfsizlik va ma'naviy taraqqiyotga xizmat qiladi. Harbiy madaniyatning ijtimoiy funksiyalari uning jamiyatdagi roli va ahamiyatini aniqlovchi asosiy mezonlardan biri hisoblanadi.

Avvalo, harbiy madaniyat himoya funksiyasini bajaradi. Bu uning eng asosiy va fundamental vazifasi bo'lib, davlat suvereniteti, hududiy yaxlitlik va milliy xavfsizlikni ta'minlashga qaratilgan. Harbiy madaniyat orqali shakllangan intizom, strategik tafakkur va vatanparvarlik tuyg'usi qurolli kuchlarning samarali faoliyat yuritishini ta'minlaydi [11, 49]. Shu tariqa, harbiy madaniyat jamiyatni tashqi va ichki tahdidlardan himoya qilishning muhim omiliga aylanadi.

Ikkinchidan, harbiy madaniyat tarbiyaviy funksiyani amalga oshiradi. U yosh avlodni vatanparvarlik, burch, mas'uliyat va fidoyilik ruhida tarbiyalash orqali jamiyatning ma'naviy salohiyatini oshiradi. Harbiy madaniyat asosida shakllangan qadriyatlar tizimi yoshlarning ijtimoiy faolligini kuchaytiradi va ularni jamiyat taraqqiyotiga hissa qo'shishga undaydi [5, 194]. Shu bois harbiy madaniyat tarbiya tizimining muhim komponenti sifatida namoyon bo'ladi.

Uchinchidan, harbiy madaniyat integrativ funksiyani bajaradi. U jamiyat a'zolarini umumiy qadriyatlar, maqsadlar va ideallar asosida birlashtiradi. Vatanparvarlik va milliy birlik g'oyalari orqali harbiy madaniyat ijtimoiy hamjihatlikni mustahkamlab, jamiyatning ichki yaxlitligini ta'minlaydi. Bu esa ayniqsa murakkab ijtimoiy-siyosiy sharoitlarda muhim ahamiyat kasb etadi.

To'rtinchidan, harbiy madaniyat normativ funksiyaga ega. U harbiy va ijtimoiy xulq-atvorni tartibga soluvchi me'yorlar tizimini shakllantiradi. Intizom, tartib, mas'uliyat va qonunlarga hurmat kabi tamoyillar harbiy madaniyat orqali jamiyat ongiga singdiriladi. Natijada ushbu me'yorlar nafaqat harbiy tizimda, balki kengroq ijtimoiy hayotda ham amal qiladi.

Beshinchidan, harbiy madaniyat kommunikativ funksiyani bajaradi. U jamiyatda harbiy qadriyatlar, ideallar va bilimlarning uzatilishini ta'minlaydi. Madaniy vositalar – ta'lim, ommaviy axborot vositalari, san'at va ijtimoiy tashabbuslar orqali harbiy madaniyat keng jamoatchilikka yetkaziladi [12, 136]. Bu esa harbiy soha va jamiyat o'rtasidagi o'zaro aloqalarni mustahkamlaydi.

Oltinchidan, harbiy madaniyat identifikatsion funksiyani ham bajaradi. U milliy o'zlikni anglash jarayonida muhim rol o'ynab, fuqarolarda davlatga mansublik va unga sodiqlik tuyg'usini shakllantiradi. Harbiy madaniyat orqali shakllangan umumiy ideallar jamiyatning identik asoslarini mustahkamlaydi.

Shuningdek, zamonaviy sharoitda harbiy madaniyatning innovatsion funksiyasi ham muhim ahamiyat kasb etmoqda. Texnologik taraqqiyot, axborot-kommunikatsiya tizimlarining rivojlanishi va yangi xavfsizlik tahdidlari harbiy madaniyatni yangilash va takomillashtirishni talab etadi. Bu esa harbiy madaniyatning moslashuvchan va dinamik tizim sifatida rivojlanishini ta'minlaydi.

O'zbekiston sharoitida harbiy madaniyatning ijtimoiy funksiyalari davlat siyosati, ta'lim tizimi va fuqarolik jamiyati institutlari orqali izchil amalga oshirilmoqda [13, 88]. Vatanparvarlik tarbiyasini kuchaytirish, harbiy xizmat nufuzini oshirish va yoshlar ongida milliy qadriyatlarni mustahkamlash ushbu jarayonning ustuvor yo'nalishlari hisoblanadi.

Mazkur tadqiqot doirasida O'zbekistonda harbiy madaniyatning milliy-falsafiy negizlari kompleks ijtimoiy-falsafiy tahlil qilindi. Olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, harbiy madaniyat jamiyatning qadriyatlar tizimi, ijtimoiy ong va milliy identiklik bilan uzviy bog'liq bo'lgan ko'p qirrali fenomen sifatida namoyon bo'ladi. U nafaqat qurolli kuchlar faoliyatini tartibga soluvchi omil, balki jamiyatning ma'naviy salohiyatini belgilovchi muhim ijtimoiy institut hisoblanadi.

Tahlil jarayonida harbiy madaniyat tushunchasining nazariy-metodologik asoslari aniqlanib, uning aksiologik, normativ, kognitiv va amaliy komponentlardan iborat integrativ tizim ekanligi asoslandi. Shuningdek, harbiy madaniyatning milliy qadriyatlar bilan uzviy bog'liqligi ochib berilib, vatanparvarlik, burch, sadoqat va fidoyilik kabi qadriyatlarning uning mazmunini belgilovchi asosiy omillar ekanligi ko'rsatildi.

Aksiologik va etik tahlil natijalari harbiy madaniyatning yuksak axloqiy me'yorlar tizimiga tayanishini, uning harbiy xizmatchi shaxsining ma'naviy qiyofasini shakllantirishda hal qiluvchi rol o'ynashini tasdiqladi. Shu bilan birga, harbiy madaniyatning ijtimoiy funksiyalari – himoya, tarbiyaviy, integrativ va normativ funksiyalari – jamiyatning barqaror rivojlanishini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega ekanligi asoslandi.

O'zbekiston sharoitida harbiy madaniyatni rivojlantirish istiqbollari davlat siyosati, ta'lim tizimi, yoshlar tarbiyasi va zamonaviy texnologiyalarni joriy etish bilan uzviy bog'liq ekanligi aniqlanib, milliy va global omillar o'rtasidagi uyg'unlikni ta'minlash zarurati ta'kidlandi. Bu esa harbiy madaniyatni zamonaviy talablarga mos holda rivojlantirishning strategik yo'nalishlarini belgilaydi.

Umuman olganda, harbiy madaniyat O'zbekistonda milliy xavfsizlikni mustahkamlash, jamiyatning ma'naviy birligini ta'minlash va yosh avlodni vatanparvarlik ruhida tarbiyalashning muhim omili sifatida namoyon bo'ladi. Shu bois mazkur fenomenni chuqur o'rganish va uni amaliy siyosat bilan uyg'unlashtirish zamonaviy ilmiy va ijtimoiy taraqqiyotning dolzarb vazifalaridan biri hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Huntington S. P. *The Soldier and the State: The Theory and Politics of Civil-Military Relations*. – Cambridge, MA: Harvard University Press, 2016. – 534 p.

2. Janowitz M. *The Professional Soldier: A Social and Political Portrait*. – New York: Free Press, 2017. – 464 p.
3. Kaldor M. *New and Old Wars: Organized Violence in a Global Era*. – 3rd ed. – Stanford: Stanford University Press, 2018. – 256 p.
4. Gray C. S. *The Future of Strategy*. – Cambridge: Polity Press, 2015. – 240 p.
5. Cohen E. A. *The Big Stick: The Limits of Soft Power and the Necessity of Military Force*. – New York: Basic Books, 2017. – 304 p.
6. Betts R. K. *Enemies of Intelligence: Knowledge and Power in American National Security*. – New York: Columbia University Press, 2015. – 260 p.
7. OECD. *Security and Defence Policy Outlook 2021*. – Paris: OECD Publishing, 2021. – 180 p.
8. United Nations. *World Military Expenditures and Arms Transfers Report 2020*. – New York: United Nations, 2020. – 150 p.
9. SIPRI. *Yearbook 2022: Armaments, Disarmament and International Security*. – Stockholm: SIPRI, 2022. – 574 p.
10. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti. *Yangi O‘zbekistonning Taraqqiyot strategiyasi (2022–2026)*. – Toshkent, 2022.
11. O‘zbekiston Respublikasi Mudofaa vazirligi. *O‘zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlarini rivojlantirish konsepsiyasi*. – Toshkent, 2021.
12. Ahmedov H. *Milliy xavfsizlik va harbiy madaniyatning ijtimoiy-falsafiy asoslari*. – Toshkent: Fan, 2019. – 200 b.
13. Mamashokirov S. *Harbiy tarbiya va vatanparvarlik madaniyati*. – Toshkent: O‘zbekiston, 2018. – 180 b.